

Axtarışlar, tapıntılar

**Şamaxı ağniyasından
Sultan İsgəndərov
cənablarına təşəkkür**

Realni məktəbin üç nəfər ianəyə möhtac olan şagirdlərinin həqq əl təlimin ehsan buyurmanız ilə bər cəmə pərişanxatirləri bir haqqın sınıq yürəkləri tikdiniz. Mövla yarınız olsun, əfəndim. Və yenə Şamaxı şəhər məktəbinin katvəzəatlığını nəzərə aldıqda on nəfər şagirdi daha öz xərciniz ilə orada oxudurmağın nocabəti-zatımız haqqında olan əfkəri-müəllimini cəlb edib cümləmizi бүтүн-бүтүн qərq-lütünüzdə etdi.

Çalışınız, əfəndim! Çalışınız, quldurluq, adam öldürmək ilə ömürləri keçmiş olan ataların məsum balaları tainki mürvət-inayətiniz sayəsində insan olub ataları kibi islamlıq adın ləkədar etməsənlər.

Bu şayanmərhəmət olan millət balalarının sizə və sizin əmsallar kibi alicənab zəvətlər borclu olduqları hüsn-təşəkküratı ərz etməyə təsərrət edərdəm (Özümə borc bilirdəm - A.B.).

Şamaxı Realni məktəbin bisani-türk müəllimi Abbas Səhhət Mehdizadə

«Tərəqqi» qəzeti, 17 oktyabr 1908, N.78

Şamaxıdan

Həmin fevral ayının 21-ci günü sübh zamanı məscidi-Cameənin güldəstələrində (burada, minarələrində - A.B.) yüksələn minacat və saleh sədaları mərhum Müfti əfəndinin vəfat xəbərini Şamaxı əhlinə əlam etdi. Saat 11 radələrində camaat məscidə toplanıb mərasimi-təziyyət bərpə edildi. Şəhərimizdə olan Edadiyyə və Rüşdiyyə məktəblərinin şagirdləri şəriət və ana dili müəllimləri ilə bərabər mərasimi-təziyyətdə ehrsizi-vucud etdilər.

Rüşdiyyə məktəbinin şagirdləri tərəfindən bir xitabə oxunduqdan sonra Quran tələvət olunub, bədə (sonra) nəməzi-meyit qılınmaqla fatihəxanlıq mərasimi xitamə yətdi. Haman məclisdə xatiri-acizanəmə böylə bir sual

varid oldu:

Əcəba! Şimdi əfradi-millət nə kibi bir məsuliyyət qarşısında olduqlarını hiss ediyorlarmı? Bu gündən başlayaraq müftilik yeri boş qalmış olur. Söz yox ki, bir çox şəxslər lazım olan yerinə ərizələr verib bu mənsəbə təyin olunmaq üçün çalışacaqlar.

Bu müsnədə (mənsəbə, vəzifəyə) talib olan cənablardan hankısının layiq və hankısının ədəmi-ləyqətini (ləyqətsizliyini, layiq olmadığını) bilməyiriz. Lakin bilməli ki, aya millət də bu xüsusda kəndi öhdəsinə düşən vəzifəyi ifa etməyə çalışacaqdırmı? Yaxud kəməfi əlsəbiq (keçmişdə olduğu kimi) yenə də ətalət və bətalət (tənbəlik) bəstərində rahat-rahət uyuyub rəisi-ruhaniləri olacaq şəxsin kəim və nəsil bir zat olduğuna mültəfət olmu-yacaqlar? (diqqət etmək, marağ göstərmək)

Ya biləcəb! (Ay Allah! Təəccübüdüür:) Katalikos təyini və imtahanı vaxtında bütün ermənilik ələmi bir-birinə dəyib ələmə vəlvələndəz oluyorlar. Hətta Amerika-ya mühacirət edib yaşayan ermənilər də sədə qaldıraraq namizəd olunan zəvətin (zatların, şəxslərin) lehində, ya əleyhində müdxəliyyət (qarışmaq, müdxilə etmək) edirlər. Bas, nə üçün Qafqaz müsəlmanları bu böyüklükdə məsələni bu qədər kiçik sanırlar? Başsızlıqdan uğradığımız bu qədər bəlalardan mətnəbə olub (nəticə çıxarıb) da ayılan vaxtımız yetişməmişdirmi? Yaxud ölüm uyqusuna dalıb da öz xeyr-şərimizi anlamaya əhəmiyyət verməyəcəyimizmi?

Ya biləcəb? Kənd yüzbaşlığı kibi aşığa bir xidməti itixab (seçki) üsulilə təyin olunarkən müftilik xüsusunda nə üçün iğmaz olunsun (göz yumulsun). Yaxud prixdə mollahığı kibi böyük bir məqama təyin olunacaq zəti-möhtrəm xüsusunda heç günə iqdamatda bulunmaq (təşəbbüs göstərmək) xəta deyilmə?

Əlbəttə, başbələnərimiz və ürəfalarımız bu mühüm məsələni ələ götürməlidirlər. Müftilik mənsəbinə təyin olunacaq şəxs kətb-məğzəyi-diniyyədən, (dini kitabların məğzini, əsaslarını) məsələ-mühümmə şəriyyəni (şəriətin mühüm məsələlərindən) istinbata müqtədir (baş çıxarmağı izah etməyi bacaran) bir zat olsa gərəkdir. Pişrəflərimiz üçün bu, bir müqəddəs vəzifədir ki, çalışıb o məqam-aliyə hər cəhətdən sazavar, (layiq, münasib, uyğun) hər bəbətdən sayəstə (layiq yarasan) və bayəstə bir vücudun təyin olunması üçün lazım olan yerlərinə rücu etməyi unutmazlar ümid ediyoram.

A.Səhhət

«Açıq söz», qəzeti 2 mart 1917

Alxan BAYRAMOĞLU

filologiya elmləri doktoru,
professor

Abbas Səhhətin naməlum əsərləri

Görkəmli şair, publisist, tərcüməçi, ədəbiyyat nəzəriyyəçisi, həm də pedaqoq, hər şeydən əvvəl isə vətəndaş olan Abbas Səhhət şeir və məqalələrində soydaşlarını daim maarifə, tərəqqi və inkişafa səsləmişdir. O, gördüyü hər hansı işiqli, örnək ola bilən hərəkət və hadisəni alqışladığı kimi, tələyüklü, milli və mədəni məsələlərin xalqın mənafeinə uyğun həlli məsələlərində həmvətənlərini həmrəyliyə, fəallığa, təşəbbüskarlığa və ayıqlığa çağırır, məsələnin həlli yollarını göstərir.

İndiyədək A.Səhhətin kitablarına düşməyən və heç bir tədqiqatda xatırlanmayan şeir və məqalələri vardır. Onlardan biri 1908-ci ildə «Tərəqqi» qəzetində «Şamaxı ağniyasından Sultan İsgəndərov cənablarına təşəkkür» başlığı ilə çıxan açıq məktubdur. Bu məktubda A.Səhhət Şamaxı Realni məktəbində oxuyan, ancaq maddi imkansızlıq ucbatından təhsilləri yarımçıq qalmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalan kasıb şagirdlərin xeyli hissəsinin (ondan çox) təhsil haqqını öz üzərinə götürüb ödəyən Şamaxı sərəvətdarlarından Sultan İsgəndərovun vətənpərvorliyi, humanizmi və səxavəti təqdir edilir.

Digər məqalə isə 1917-ci ildə «Açıq söz» qəzetində «Şamaxıdan» rubrikası ilə çap olunub «Həmin fevral ayının 21-ci günü...» sözləri ilə başlanan müxbir yazısıdır. Həmin günlərin matbuət səhifələrində Müfti Hüseyn əfəndi Qayıbovun vəfatı xəbər verilir.

Qəzetin («Açıq söz»ün) sonrakı nömrələrində «Müfti Qayıbovun vəfatı münasibətilə» (26.02.1917), «Müftinin vəfatı münasibətilə» (27.02.1917), o cümlədən «Ömər Faiqi» imzası ilə Ö.F.Nəmanzadənin «Ruhani idarəsi» (01.03.1917) məqaləsi və digər yazılar dərc edilmişdir. Abbas Səhhət də öz səsinə tərəqqipərvər şəxslərin səsinə qataraq, «Həmin fevral ayının 21-ci günü...» sözləri ilə başlanan bir məqalə yazıb «Açıq söz»ün redaksiyasına göndərmişdir. Qəzetin 2 mart 1917-ci il tarixli nömrəsində çıxan həmin məqalədə xalqın mənəvi-dini tərbiyyəsinin mükəmməlliyi, məsələsi önə çəkilməklə, bu cür işlərin sözün həqiqi mənasında - həm elmi, həm şəxsi keyfiyyət baxımından, həm də cəmiyyət içərisində yüksək nüfuz qazanmış, milli təəssüb hissi və idarəçilik qabiliyyəti yüksək olan şəxsə həvalə edilməsi vacib, tələyüklü bir məsələ kimi diqqətə çatdırılırdı.

A.Səhhət cəmiyyət həyatı, xalqın mənəvi-əxlaqi, milli-mədəni həyatı ilə bağlı hər hansı, ilk baxışda ən kiçik məsələdə belə fəallıq və həssaslıq göstərməyi vacib hesab edirdi. O, bu cür məsələlərdə digər xalqların görünməmiş həssaslıq və fəallıq göstərmələrini misal çəkib xatırladıqdan sonra sözünə belə davam edirdi: «... Bas, nə üçün Qafqaz müsəlmanları bu böyüklükdə məsələni bu qədər kiçik sayırlar? Başsızlıqdan uğradığımız bu qədər bəlalardan mətnəbə olub da ayılan vaxtımız yetişməmişdirmi? Yaxud ölüm uyqusuna dalıb da öz xeyr-şərimizi anlamaya əhəmiyyət verməyəcəyimizmi?»

Abbas Səhhətin qaldırduğu məsələlər, etdiyi tövsiyələr daima aktual və vacibdir. Ona görə həmin məqalələrin geniş oxucu kütləsinə bir daha çatdırılmasını əhəmiyyətli hesab ediorəm.